

VU Research Portal

Schuim en asch. Nederlands wat verdween

Noordegraaf, J.

published in

Nieuwsblad voor afgestudeerden van de opleiding Nederlands van de Vrije Universiteit Amsterdam
2010

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Noordegraaf, J. (2010). Schuim en asch. Nederlands wat verdween. *Nieuwsblad voor afgestudeerden van de opleiding Nederlands van de Vrije Universiteit Amsterdam*, 35, 20-27.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Schuim en asch. Nederlands wat verdween

Jan Noordegraaf

Een meisje uit Aalsmeer

Ik heb gewoon pech gehad.

Jacob van Loon ('Jake', zoals de Amerikanen zeggen) was vanuit New York State naar zijn zus Tina gereisd en die woont in Nieuw-Mexico, vlakbij de Mexicaanse grens. Afgelopen maart is hij er gestorven. Pas onlangs ging Tina de oude auto van Jake eens uitmesten. En daar, achter in de achterbak, onder een hoop troep, lag een urn. Een urn met de as van hun moeder, de Nederlandse Grietje Prins, die al in 1983 overleden was. Jake had die urn nooit naar een kerkhof gebracht.

Grietje Prins was op 25 augustus 1932 in Aalsmeer getrouwd met Lawrence Gwyn van Loon (1903-1982). Deze Amerikaanse arts zou zich eind jaren dertig profileren als veel geciteerd beschrijver van de laatste resten post-koloniaal Nederlands in New York State en New Jersey. In Van Loons tijd leefden er nog mensen die dat in hun jeugd geleerd hadden, en hij zocht er een paar op. Over de enigmatische Gwyn Van Loon – 'Doc', zoals hij door heel oude kennissen nog steeds genoemd wordt –, en zijn studie van het zogeheten Leeg Duits ('Low Dutch') zal ik straks meer vertellen. Dan wordt duidelijk waarom ik het jammer vind dat ik zijn zoon op de valreep niet meer een paar prangende vragen heb kunnen voorleggen. Was ik toch maar eerder naar New York gegaan, denk ik nu. Nu rest niet meer dan 'schuim en asch', om het met de letterkundigen te zeggen.

Leeg Duits

2010 is een jubileumjaar. Want in 1910 verscheen de allereerste studie over het 'Jersey Dutch dialect'. Die was geschreven door John Prince, een hoogleraar uit New York. Zijn artikel bevat een spraakkunst en een woordenlijst van het Nederlands 'dat een klein aantal afstammelingen van de zeventiende-eeuwse kolonisten nog heden ten dage aan de rechteroever van de Hudson als hun moedertaal gebruiken', vatte in 1913 een Nederlands taalkundige het bondig samen. Zo had Prince uit de mond van een bejaarde informante, 'old Mrs. Bartholf', opgetekend: *dä prâte alle bâr dâuts än di tait; lëx dâuts*.

Een Nederlandse historicus, Jacob van Hinte, die in de jaren twintig van de vorige eeuw in de USA onderzoek deed, was nauwelijks verbaasd over het feit [21] dat Prince in New Jersey een groep van een paar honderd senioren had aangetroffen die 'onze taal' spraken. Hij wees erop dat ook in de Mohawk Valley, *upstate* New York, ten westen van Albany, ook nog 'oud-Nederlandsch' werd gesproken, het zogenoemde Mohawk Dutch. Deze twee varianten van het Nederlands worden samen wel 'Leeg Duits' of 'Laag Duits' ('Low Dutch') genoemd.

Van dat Leeg Duits weten we weinig af. Het lijkt vooral gebaseerd te zijn op het Hollands van zeventiende-eeuwse kolonisten en het heeft zich drie eeuwen lang zelfstandig verder ontwikkeld. Van talige of taalkundige invloed vanuit het moederland is nauwelijks sprake geweest. In 1973 verscheen het

proefschrift van Charles Gehring, waarin een tweehonderd in het ‘New York Dutch’ geschreven documenten uit de zeventiende en achttiende eeuw taalkundig worden geanalyseerd. Maar het Leeg Duits is een taal geworden die alleen maar *gesproken* werd. En in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw is er veel werk verricht om een Leeg Duits woordenboek samen te stellen – taalkundigen als Jo Daan en Willem Pée werden daarbij geraadpleegd –, maar het project is nooit tot een afronding gekomen. Ik ken zelf nog maar één persoon in Noord-Amerika die anno 2010 een eigentijdse variant van het Leeg Duits kan spreken.

In de jaren negentig van de vorige eeuw ontstond nieuwe belangstelling voor het Leeg Duits; er verschenen diverse publicaties. Daarin werd ook de invloed van het Engels bestudeerd. Er zijn ook suggesties gedaan om een uitvoerige vergelijkende studie te maken van het Leeg Duits en het Afrikaans, twee koloniale variëteiten van het Nederlands, maar zover is het nog steeds niet gekomen. En in het Hudsonjaar 2009 is uiteraard ook aandacht aan het Leeg Duits besteed. Nicoline van der Sijs schreef er uitvoerig over in haar *Yankees, cookies en dollars*. Ook aan de Vrije Universiteit en aan een aantal VU-studenten Nederlandse taalkunde is het Hudsonjaar niet onopgemerkt voorbijgegaan.

Een stukje Leeg Duits nu, in de Jersey Dutch variant opgetekend door professor Prince in 1913. VU-alumni herkennen ongetwijfeld het verhaal van De verloren zoon (Lucas 15: 11-32). Zoveel jaar na Peter Stuyvesant is de Leeg Duitse versie nog goed te volgen.

En kääd'l had twî jôngers; de êne blêv täus; de andere xöng vört fn häus fen stât. Hâi wâz nît tevrêde täus en dârkis tû râkni ârm. Hâi doḡti òm dât täus en z'n vâders plâk. Tû zâide: âk zâl na häus xâne. Mâin vâder hât plânti. En tû de vâder zâḡ'm komme, hâi xöng äut en mûten'm en boste z'n zön en tû brot'm in h'm häus. Tû zâide te de kääd'l, de xjehrûde hânt: nâu xân en slâxt het kâl'v en tû nâ dât xân en nôd de büre en komme met mâin en wâi zâl nâu en fist hâbbe.. Mâin zön wât v'lôre wâs äs nâu òm täus. Nâu zâle wâi en xûje dânkbar tait hâbbe.

Tû de âuster zön zâid: je dên nît zô för mâin. Äk blêf täus bâi jâu en jâi nôut mâkte xîn super för mâin en dōze xöng vört en spandêrde al z'n xält. Nâu kommt hâi òm ârm. Nâu mâkt je en fist – en x'rôte super – för hóm, dât jâi nôut dên för mâin. Tû de vâder zâi: âk bân blâit; âk bân dânkbar dât mâin zön nox lêft en äz täus in xjezonthâit. [22]

De ‘Dutch tradition’ in de Amerikaanse letterkunde

Bij de studie van het Leeg Duits zijn we overigens flink gehandicapt. Alom wordt geklaagd over het gebrek aan betrouwbaar bronnenmateriaal, zeker uit de laatste, negentiende-eeuwse fase van deze taalvariëteit. Gehring heeft zich in zijn dissertatie geconcentreerd op schriftelijke bronnen uit de zeventiende- en achttiende eeuw, officiële stukken, aktes en brieven. Geschreven taal dus, uit een bepaalde bovenlaag. Zouden er dan in Amerikaanse historische romans geen Leeg Duits sprekende gewone mensen voorkomen, vroeg ik me af. Het is immers uit de Nederlandse literatuur bekend dat schrijvers hun personages soms laten spreken in hun eigen dialect. Zo gaf Multatuli ooit een proeve van plat-Amsterdams.

In een historische roman uit 1890 over de Mohawk Valley, waar veel Leeg Duitsers woonden – het verhaal speelt in het laatste kwart van de achttiende eeuw –, mijmert de verteller Douw Mauverensen als oude man van Leeg Duitse afkomst over zijn moedertaal: ‘This language, which I have lived to see almost entirely fade away from use, was even then [ca. 1760] *thought to be most probably the tongue of the future of the colony*’ (mijn cursivering). Het boek, *In The Valley* van Harold Frederic, bevat echter bijna geen voorbeelden van het door de gewone boeren en winkeliers indertijd gesproken Low Dutch.

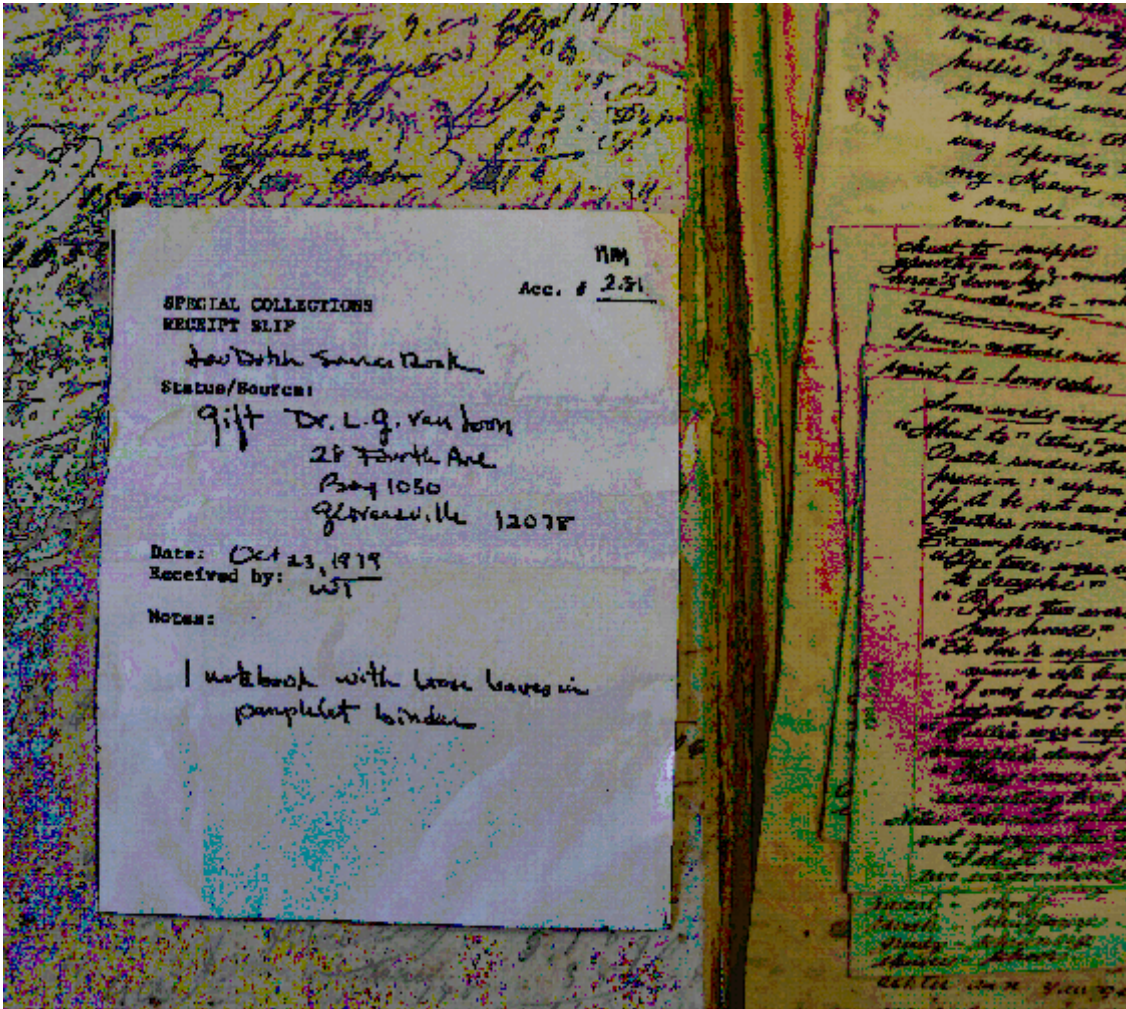
In *The Dutch Dominion of the Catskills, or the Times of The Bloody Brant*, een historische roman van de predikant James Murdoch (1861), spreekt omstreeks 1778 de slimme en vrome Elsie Schuyler nog steeds ‘the vernacular Low Dutch of the region where she lived’. In de tekst worden redelijk wat voorbeelden van dat gesproken ‘vernacular’ gegeven, maar er is vaak herhaling van dezelfde woorden. Wel vinden we veel citaten uit de Statenvertaling.

Afgezien van de vraag hoe betrouwbaar de weergave van het gesproken achttiende-eeuwse Leeg Duits in deze overigens historisch goed gedocumenteerde romans is, moet ik constateren dat de oogst van veel lezen betrekkelijk gering is geweest. Ook over interessante syntactische structuren komt men weinig te

weten. Hetzelfde probleem doet zich overigens ook voor in andere Amerikaanse romans uit de 'Dutch tradition'. Maar dat er in de Mohawk Valley in de achttiende eeuw nog alom Leeg Duits werd gesproken, dat stond voor de genoemde auteurs wel vast.

Het *Notebook* van Walter Hill. Een gouden vondst?

Eind maart. Een grauwe maandagochtend. Hier en daar ligt zelfs nog sneeuw. Ik loop het pad op naar de fraai aan het meer gelegen Research Library in Cooperstown, NY. Een man in gekleurd regenjack en met een muts op komt me tegemoet. 'Dr. Noordegraaf, I presume?'. De adjunct-bibliothecaris. Het *Notebook* ligt ter inzage, de voorbereidende e-mails blijken niet voor niets geweest. [23] Eindelijk kon ik het veel besproken document inzien dat daar dertig jaar geleden door Dr. L.G. van Loon was gedeponereerd.

Het verhaal is als volgt. In het midden van de jaren zestig van de vorige eeuw kwam opzienbarend nieuw materiaal over het Leeg Duits boven tafel. De echtgenoot van Grietje Prins, Gwyn van Loon, keerde uit Hawaii terug naar de oostkust van de Verenigde Staten. Voor het Leeg Duits woordenboekproject haalde hij bij een van zijn nichten in Glenville, NY, het *Notebook* van hun 'oatie' op. Deze grootvader, Walter Hill (1856-1925), was ooit schoolmeester in de Mohawk Valley geweest en had in de jaren tot omstreeks 1890 in een groot formaat schrift in het Engels allerlei observaties genoteerd over het Leeg Duits dat daar toen nog alom gesproken werd. Het manuscript, meer dan honderd vol beschreven bladzijden, bevat onder meer een spraakkunst, een woordenlijst en op bijgevoegde 'loose leaves' vinden we ook een spannend

indianenverhaal. De ‘wilden’ overvallen de boerderij van de grootvader van een informant, ene Henry Fonda. Dat verhaal speelt rond 1776 en kan zo een scène zijn uit de bekende film *Drums along the Mohawk* uit 1939, waarin acteur Henry Fonda (1905-1982) een achttiende-eeuwse heldenrol speelt in de vrijheidsstrijd strijd tegen perfide Engelsen en bloeddorstige indianen. Ik geef nu een stukje uit dat verhaal, in voorlopige transcriptie; voor de begrijpelijkheid ervan is het goed om de tekst gewoon hardop te lezen. In sommige zinnen is een Engelse woordvolgorde te herkennen.

Too zag Bärt end teffenz vawder oak dat de päedde [=paarden] stonge awlle twie mät gespetsd oare, nen baytse schauin kyke naw de gestrauk dat groeid by de boame van de boz ongevier twie honderd yads awf. Myn oatie docht dut het vraymd waz end ieven oftie gayn bosloaper waz, het mawkt’n hem nen scheutye verzechtig want awltegawder [24] unwoost were zokke melse [=mensen] oak niet op de krippelbos. Het ez mouilik te bedäncke zokke denge hayde dawg, denk ye oak niet? My gosye! De awllaynste welde [=indianen] dat ek hev oyt gezien were layde van nen femmilie in nen wawge op wäg naw Syracuse – end dat waz sästig yawr glayden. De melse zägge dat de welde woone nou – by onz – awlle haar op spesyal landstucke.

Het valt te begrijpen dat een rijke bron als het *Notebook* een hoeksteen werd van het Leeg Duits woordenboek-in-wording, een initiatief van de Amerikaanse historicus dr. Van Cleaf Bachman (*1939), die net als Van Loon in de ban was geraakt van het bijzondere karakter van de Leeg Duitsers, hun taal en hun geschiedenis.

Van Loon had in 1938 een boekje over het Mohawk Dutch gepubliceerd (bij uitgeverij Martinus Nijhoff) en hij had daarna ook twee artikelen over het twintigste-eeuwse Leeg Duits in Nederlandse wetenschappelijke tijdschriften weten te plaatsen. In een ervan staat een tekst afgedrukt die nadrukkelijk wordt gepresenteerd als resultaat van een interview met een bejaarde Leeg Duitse *native speaker*, van wie Van Loon later de juiste naam niet meer wist te noemen. ‘It is conceivable that it represents van Loon’s conception of typical Jersey Dutch speech rather than the words of a particular speaker’, noteert Bachman daarom in de jaren zeventig in zijn inleiding op het woordenboek. Van Loon had overigens als jongen behoorlijk Leeg Duits van zijn grootvader geleerd en hij beschouwde zich als de laatste spreker van de taal.

Er past hier nu een welgemeend *caveat lector*. Van Loon heeft niet alleen over het negentiende- en twintigste-eeuwse Leeg Duits geschreven. Enkele jaren na zijn overlijden werd door Gehring e.a. aangetoond dat Van Loons publicaties van enkele zeventiende-eeuwse, door Nederlandse kolonisten over indianenzaken geschreven teksten weliswaar hoogst interessant leken, maar naar alle waarschijnlijkheid door de dokter zelf waren vervaardigd. Na dit demasqué kwamen, met terugwerkende kracht, ook Van Loons publicaties uit de jaren dertig over het Leeg Duits in een geur van onechtheid te staan: ze werden voortaan zeer kritisch bekeken. In 1995 oordeelde Buccini op basis van zuiver taalkundige criteria dat de authenticiteit van Van Loons vroege werk zeer dubieus is. En vijf jaar later merkte dezelfde Amerikaanse taalkundige op dat Van Loon’s brochure uit 1938 niet alleen linguïstisch amateurwerk is, maar waarschijnlijk ook vervalste data bevat. Een en ander zou kunnen betekenen dat geleerde tijdschriftredacteurs als Jac. van Ginneken en P.J. Meertens, maar ook uitgeverij Nijhoff en haar adviseurs zich indertijd door de Amerikaanse amateur-taalkundige flink hebben laten beetnemen. Maar in welke mate? Bij het WNT kent men het verschijnsel van de ‘poëmen’: was er bij het maken van een lemma niet direct een geschikt citaat te vinden, dan vervaardigde de betreffende redacteur zelf een passend voorbeeld. Het poëemgehalte van Van Loons vooroorlogse publicaties over het Leeg Duits is overigens tot nu toe nog nooit empirisch vastgesteld. Vanzelfsprekend deed zich nu de vraag voor of het *Notebook* ook niet een mystificatie van de hand van Van Loon zelf zou kunnen zijn. [25]

Feit of fictie

‘Doc would have loved all this new attention’
Locaal historicus Donald Keefer, Amsterdam/Glenville,
USA, mei 2010

In 1965 had Van Loon vanuit Hawaï, waar hij toen als arts werkte, schriftelijk gereageerd op een oproep van de historicus Ven Bachman. Die was erg geïnteresseerd geraakt in het Leeg Duits en wilde nog zoveel mogelijk gegevens over die taal verzamelen. Bachman vertelde me dat hij indertijd verbaasd was over Van Loon's in het Leeg Duits geschreven brief: dat er nog iemand leefde die tamelijk ingewikkelde gedachten in het Leeg Duits kon vatten, laat staan op papier zetten. Hij beantwoordde Van Loon's brief in een op oudere Leeg Duitse woordenlijsten en Nederlands gebaseerd Leeg Duits. Toen Van Loon een paar jaar later terug was gekeerd naar het Oosten van de Verenigde Staten, besloten ze samen een Leeg Duits woordenboek te gaan maken. Ondanks veel huiselijke problemen – onder meer was hij gescheiden van Grietje, die in een inrichting was opgenomen, en hertrouwd met een Hawaïaanse – kon Van Loon na zijn terugkeer aan Bachman een fotokopie bezorgen van het *Notebook*.

Een paar jaar terug heeft oud-VU-collega Van Marle krachtig betoogd dat het *Notebook* niet van de hand van Walter Hill is, maar een twintigste-eeuws product is, vervaardigd door Van Loon. Maar Bachman gelooft Van Marle's betoog niet en is nog steeds op zoek naar argumenten pro echtheid. Maar hoe is de ene of de andere veronderstelling te bewijzen?

Inhoudelijke toetsing van het in het *Notebook* gepresenteerde Leeg Duitse materiaal is problematisch. Er is immers geen ander contemporair taalmateriaal beschikbaar waarmee de door Hill verstrekte gegevens vergeleken kunnen worden. Pogingen om inkt en papier van het *Notebook* aan een laboratoriumtest te laten onderwerpen, hebben indertijd geen succes gehad.

Op zoek naar andere gegevens over de authenticiteit van het manuscript bleek me dat Van Loon's hang tot mystificeren bij zijn familieleden algemeen bekend was. Tegenover de neef van zijn Nederlandse echtgenote, die lange tijd bij hen in huis heeft gewoond, was hij heel open over die zelfgemaakte zeventiende-eeuwse teksten die hij had gepubliceerd. Ze hebben daar samen heel hartelijk om moeten lachen. Ook Van Loon's dochter Tina vertelde desgevraagd dat ze van de vervalsingen van haar vader op de hoogte was. Maar van het *Notebook* wist ze niets af. Indien het manuscript door Van Loon pas in de jaren 1965-1968 is vervaardigd, na een eerste contact met Bachman in 1965, dan is dit verklaarbaar. Deze ‘oral history’ geeft dus wel een algemene indicatie, maar geen nog levend familielid heeft Van Loon het *Notebook* zien schrijven.

In zijn uitvoerige correspondentie met de Vlaamse dialectoloog Willem Pée (1903-1986) komt Van Loon niet alleen over het *Notebook* te spreken, maar ook verwijst hij in een brief van 31 december 1968 naar een Amerikaans historisch [26] werk uit 1845 waarin een verhaal te vinden is ‘wat nen erry oud man beschreef van nen welde aonval op hullies plantaogie in de tijd van de Revolutionary War 1776-1780. Nen bend welde kwaom end hullie zette de boerehuis in brand (...)’. Van Loon geeft het verhaal niet nauwkeurig weer, maar het is moeilijk om niet het verband te leggen met de ‘fascinating recounting of an Indian raid during the Revolution’ (Bachman), het lange indianenverhaal over gebeurtenissen in 1776 dat we als ‘insert’ in het *Notebook* aantreffen. Het is waarschijnlijk zo gegaan.

Gwyn van Loon was ‘a gifted man’, zoals zijn neef eens zei. Een artistiek aangelegd man, die ooit voor zijn kinderen een aantal verhalen schreef in ‘so gek taal’, in het Leeg Duits – ze zijn bewaard gebleven en zelfs opgenomen op de band. Ik heb die opnamen aan mijn studenten laten horen. Ze vonden dat Van Loon gewoon een Amerikaan was die Nederlands probeerde te praten.

Van Loon correspondeerde in de Tweede Wereldoorlog over die verhalen met Jan Greshoff (1888-1971), die toen in New York woonde. En Bachman merkte over de verhalen op: ‘He [Van Loon] took the skeletons of stories which he had heard [of gelezen?] at one time or another and embroidered on them to create a literary product’; ze vormen de ‘first attempt to use Low Dutch for literary purposes’.

Het lijkt me niet uitgesloten dat het indianenverhaal uit het *Notebook* het resultaat is van eenzelfde procédé en eenzelfde ambitie. Als dat inderdaad zo is, dan pleit dat uiteraard ook tegen de authenticiteit van Hills manuscript als geheel. Ik vraag me ook af wat Van Loon's ‘briefvrint’ Willem Pée van dit alles gevonden heeft. Maar dat is iets voor een andere gelegenheid, evenals een beschrijving van het Leeg Duits in Walter Hills *Notebook*:

Slotopmerking

De genoemde literaire werken waarin Leeg Duits taalmateriaal wordt aangetroffen, hebben voor een taalkundige analyse betrekkelijk weinig nut. Wel bieden ze de noodzakelijke achtergrond voor het duiden van het 'indianenverhaal' uit Hills *Notebook*, dat mogelijk door Van Loon als proeve van Leeg Duits literair proza is opgezet. Dat verhaal kan dan als specimen van idiosyncratisch twintigste-eeuws Leeg Duits worden bijgeboekt, maar aan onze kennis van authentiek negentiende-eeuwse taalgebruik in de Mohawk Valley heeft het dan in feite geen bijdrage geleverd.

De as van Grietje Prins wordt in het najaar van 2010 bijgezet op het kerkhof in Glenville, NY. Je kunt het kerkhof via Street View zonder al te veel moeite vinden.

Leeg Duits: Nederlands wat verdween. 'Wat', want zo hoort het in het Leeg Duits. [27].

Bewerking van een gedeelte van mijn lezing over 'Koloniale linguïstiek en de geschiedenis van het Nederlands' op het congres 'Vielheit und Einheit in der Germanistik' van de Internationale Vereinigung für Germanistik, Warschau 30 juli -7 augustus 2010. Met veel dank aan Clara van Beek, Jefferson, NY, voor haar onwaardeerlijke medewerking.

Beknopte literatuurlijst

Bachman, Van Cleaf (z.j. [ca. 1980.]). *Introduction to Low Dutch Dictionary*. Unpubl. ms. (New York State Historical Association Research Library, Cooperstown, NY; kopie Meertens Instituut Amsterdam).

Buccini, Anthony F. 1995. 'The Dialectical Origins of New Netherland Dutch'. *Dutch Linguistics in a Changing Europe. The Berkeley Conference on Dutch Linguistics 1993*. Ed. by Thomas Shannon and Johan P. Snapper. Lanham etc., University Press of America, 211-263.

Buccini, Anthony F. 1996 [1997]. 'New Netherland Dutch, Cape Dutch, Afrikaans'. *Taal en tongval*, themanr. 9, 35-51.

Frederic, Harold. 1890. *In the Valley*. New York: Scribner.

Gehring, Charles. 1973. *The Dutch Language in Colonial New York: An Investigation of a Language and Its Decline and Its Relationship to Social Change*. Ph.D. diss., Indiana University.

Gehring, Charles T. & William A. Starna . 1985. 'A case of fraud: The Dela Croix letter and map of 1634'. *New York History* 66, 249-261.

Gehring, Charles T., William A. Starna & William N. Fenton. 1987. 'The Tawagonshi Treaty of 1613: The Final Chapter'. *New York History* 68, 373-393

Hill, Walter Ferdinando. z.j. [ca. 1890]. *Notebook*. Unpubl. ms. (New York State Historical Association Research Library, Cooperstown, NY.)

Kenny, Alice. 1983. 'Dutch Traditions in American Literature'. *De Halve Maen* 48, no.1, 7- 8, 16-17.

Loon, L.G. van. 1938. *Crumbs from an old Dutch Closet. The Dutch dialect of old New York*. The Hague: Martinus Nijhoff.

Loon, L.G. van. 1939. 'Hedendaagsche Nederduitsche cultuursporen uit de XVIIe eeuw in New York en New Jersey'. *Eigen Volk* 11, 337-344.

Loon, L.G. van. 1939. 'Ave atque vale -Jersey lag Duits verdwijnt'. *Onze Taaltuin* 8 (1939-1940), 91-95, 107-119. <ook op www.dbnl.org>.

Marle, J. van. 2003. 'Vervalsing of echt? Het Notebook van Walter Hill'. *Locus, tijdschrift voor studenten en docenten cultuurwetenschappen aan de Open Universiteit* 12, 21-26.

Marle, Jaap van. 2008. 'Myths and Forgeries Relating to American 'Low Dutch', with special Reference to Walter Hill's Notebook'. *From De Halve Maen to KLM. 400 Years of Dutch American Exchange*. Ed. by Margriet Bruyn Lacy, Charles Gehring & Jenneke Oosterhoff. Münster: Nodus Publikationen, 321-329.

Murdoch, David. 1861. *The Dutch Dominie or the Times of The Bloody Brant*. New York: Derby & Jackson.

Noordegraaf, Jan. 2008. 'Nederlands in Noord-Amerika. Over de studie van het *Leeg Duits* (Low Dutch)'. *Trefwoord, tijdschrift voor lexicografie*. Jaargang 2008. <<http://www.fryske-akademy.nl/trefwoord>>. 29 pp.

Noordegraaf, Jan. 2009a. 'Vreemde woorden, valse vrienden. Over het woordenboek van het *Leeg Duits* (Low Dutch)'. *Fons verborum. Feestbundel voor prof. dr. A.M.F.J. (Fons) Moerdijk aangeboden door vrienden en collega's bij zijn afscheid van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie*. Onder redactie van Egbert Beijk e.a. Amsterdam: Gopher, 73-83. <<http://hdl.handle.net/1871/13294>>

Noordegraaf, Jan. 2009b. 'The Dutch Language and Literature in the United States, 1624-1782'. *Four centuries of Dutch-American relations 1609-2009*. Ed. by Hans Krabbendam, Cornelis A. van Minnen & Giles Scott-Smith. Amsterdam: Boom, 166-177.

Noordegraaf, Jan. 2009c. 'Nederlands na Stuyvesant (1602?-1672). Honderd jaar studie van het 'Leeg Duits' (Low Dutch)'. *CAANS Newsletter / Bulletin de l'ACEAN* september 2009, 12-13.

Noordegraaf, Jan. 2010. 'Waar komt *Leeg Duits* vandaan?'. *Trefwoord, tijdschrift voor lexicografie*. Jaargang 2010, juni. <<http://www.fryske-akademy.nl/fa/uitgaven/trefwoord>>. 10 pp.

Prince, J. Dyneley. 1910. 'The Jersey Dutch dialect'. *Dialect Notes* 3, 459-484.

Prince, J. Dyneley. 1913. 'A text in Jersey Dutch'. *Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde* 32, 306-312. (ook op www.dbnl.org).

Sijs, Noline van der. 2009. *Yankees, cookies en dollars. De invloed van het Nederlands op de Noord-Amerikaanse talen*. Amsterdam: Amsterdam University Press.